

Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Comunitatea Europeană cu privire la protecția indicațiilor geografice pentru produsele agricole și alimentare – implicații și oportunități pentru sectorul agroalimentar al Republicii Moldova

Raportor: Sergiu Țirigan

Șef al Serviciului Supraveghere Piețe,

Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare

Structura:

1. Definiții și trăsături caracteristice
2. Succint istoric al stabilirii sistemului de protecție a IG și DO. Sistemul european de protecție a indicațiilor geografice.
3. Istoricul stabilirii sistemului de protecție a IG și DO în Republica Moldova (inclusiv situația la zi, cadrul legal)
4. Similitudini și diferențe între sistemul european și moldovenesc de înregistrare și documentare.
5. Bariere și aspecte problematice existente în implementarea modelului european în Republica Moldova și de identificare și utilizare a IG și DOP, bariere comerciale pe care le implică semnarea Acordului.
6. Concluzii și recomandări.

1. Definiții și trăsături caracteristice

- **Indicația geografică:** numele unei regiuni, al unui loc bine determinat sau al unei țări, care servește la desemnarea unui produs originar din aceasta arie geografică și a cărei calitate sau reputație poate fi atribuită mediului geografic respectiv (inclusiv factori naturali și/sau umani) și a cărei producție/ prelucrare/preparare are loc în zona geografică definită.

- **Denumirea de origine:** numele unei regiuni, al unui loc bine determinat sau al unei țări, care desemnează un produs originar din această arie geografică și a cărui calitate sau caracteristici esențiale sunt în mod esențial sau exclusiv datorate unui mediu geografic dat (cu factori naturali și umani inerenți) și a cărui producție / prelucrare / preparare are loc în zona geografică definită.

IG și DO îndeplinesc un șir larg de funcții, din acestea putem menționa:

- Vin să garanteze drepturile comunităților, inclusiv asupra cunoștințelor tradiționale (utilizarea IG și DO ține de o comunitate și nu de o întreprindere particulară);
- Sublinierea calităților deosebite ale unui produs prin definirea regiunii de origine;
- Odată cu recunoașterea de către consumatori a produselor înregistrate oferă posibilitate producătorilor să obțină supra-preț pentru produsele sale;
- Contribuie la dezvoltarea rurală, agroturismului și asigură coeziunea socială.

Denumirile înregistrate sunt protejate împotriva:

- utilizării comerciale directe sau indirecte a unei denumiri înregistrate, în măsura în care produsele astfel comercializate sunt comparabile cu cele înregistrate sub aceasta denumire sau în măsura în care această utilizare permite exploatarea reputației denumirii înregistrate;
- utilizării abuzive, imitării sau evocării, chiar dacă originea veritabilă a produsului este indicată sau dacă denumirea protejată este tradusă sau însoțită de expresii precum ‘gen’, ‘tip’, ‘metoda’, ‘stil’, ‘imitație’ sau alta similară;
- oricărei indicații false sau înșelătoare privind proveniența, originea, natura sau calitățile esențiale ale produsului, care figurează pe partea interioară sau exterioară a ambalajului, în materialul publicitar sau documentele aferente produsului în cauză;
- împachetării produsului într-un ambalaj de natura să creeze o impresie eronată cu privire la originea acestuia;

2. Cadrul normativ internațional de protecție a IG.

Istoric, IG erau asociate mult timp doar cu Europa, aici existând o tradiție de a asocia anumite produse cu o regiune determinată.

La nivel internațional, prima încercare de armonizare a diferitor abordări și standarde utilizate pentru înregistrarea IG, a fost efectuată prin intermediul Convenției de la Paris privind mărcile comerciale (1883), urmată de prevederile mai detaliate ale Acordului de la Lisabona cu privire la protecția denumirilor de origine și înregistrarea lor (1958). În 1994 a fost semnat Acordului privind aspectele comerciale legate de drepturile de proprietate intelectuală (TRIPs), administrat de către OMC și care stabilește standardele minime pentru multitudinea de forme de reglementarea a proprietății intelectuale, inclusiv și ce ține de IG.

3. Cadrul normativ european de protecție a IG.

Primul instrument normativ care să unifice și să stabilească reguli similare pentru toate statele UE privind IG a fost Regulamentul Consiliului 2081 din 1992 cu privire la protecția indicațiilor geografice și denumirilor de origine pentru produsele agricole și alimentare.

Acesta a fost înlocuit în anul 2006 prin Regulamentul Consiliului 510, normele cărora au fost detaliate prin Regulamentul Comisiei 1898/2006 (acestea se referă doar la produsele agricole și alimentare).

Protecția IG pentru vinuri în cadrul UE este reglementată prin intermediul Regulamentului Consiliului 479/2008 cu privire la organizarea comună a pieții vinului, care trasează regulile și standardele pentru denumirile de origine și indicațiile geografice utilizate pentru vinuri.

Pot fi menționate și Regulamentul Comisiei 753/2002 de stabilire a anumitor norme de aplicare a Regulamentului (CE) nr. 1493/1999 al Consiliului în ceea ce privește descrierea, denumirea, prezentarea și protejarea anumitor produse vitivinicole, care stabilește unele reguli de etichetare a vinurilor; precum și Regulamentul 110/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 ianuarie 2008 privind definirea, desemnarea, prezentarea, etichetarea și protecția indicațiilor geografice ale băuturilor spirtoase

4. Istoricul stabilirii sistemului de protecție a IG și DO în Republica Moldova (inclusiv situația la zi, cadrul legal)

Dacă să facem o retrospectivă, dezvoltarea sistemului național de protecție a IG și Do poate fi divizat în câteva etape:

- I-ma etapă 1993-1996. Începe cu aprobarea Hotărârii Guvernului nr. 456 din 26.07.1993 cu privire la protecția proprietății intelectuale în Republica Moldova, care conținea unele prevederi provizorii cu privire la IG.
- II-a etapă 1996 (odată cu intrarea în vigoarea a Legii nr. 588 din 22.09.1995 privind mărcile și denumirile de origine ale produselor) până în anul 2001 (la 04.05.2001, când Moldova a semnat Acordul de la Lisabona). Această perioadă se caracterizează prin primele înregistrări ale IG pe teritoriul Republicii. Pe lângă cererile parvenite din afara țării, au existat doar două aplicații din țară și anume „Romanești” (deținător de drept de utilizare S.A. „Romanești” pentru produsele sale – vinurile roșii) și „Ciumai” (deținător cu drept de utilizare S.A. „Ciumai” pentru produsele sale – vinuri roșii de desert și vinuri roșii seci).
- III-a etapă – Odată cu semnarea de către RM a Acordului de la Lisabona (2001). Republica Moldova și asumat obligațiile de a respecta IG înregistrate prin sistemul de la Lisabona. Totodată, țara noastră a aplicat careva excepții în respectarea Acordului, în ce ține de exporturile sale în Rusia și alte state CSI, având în vedere că unele denumiri protejate de acest Acord erau utilizate oficial în documentele normative din aceste state.

- Și putem trasa cea de a IV-a etapă, odată cu intrarea în vigoare la 25.10.2008 a Legii nr. 66 din 27.03.2008 privind protecția indicațiilor geografice, denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate (asigurându-se astfel armonizarea cadrului legislativ autohton la cel european). Deși, Legea a rămas în-operativă în lipsa cadrului normativ de implementare cum ar fi spre exemplu Hotărârea Guvernului 610 cu privire la procedurile de depunere, examinare și înregistrare a indicațiilor geografice, a denumirilor de origine și a specialităților tradiționale garantate din 05.07.2010, și HG Nr. 644 din 19.07.2010 cu privire la desemnarea autorităților competente abilitate cu atribuții și responsabilități referitoare la produsele cu denumiri de origine și indicații geografice și la specialitățile tradiționale garantate și a autorităților competente responsabile de controalele oficiale privind conformitatea acestor produse, aceasta a încrîpat de facto lansarea implementării unui sistem de înregistrare și protecție a IG armonizat cu sistemul european. Astfel, semnarea Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Comunitatea Europeană cu privire la protecția indicațiilor geografice pentru produsele agricole și alimentare are drept efect de bază catalizarea acestui proces.

În aceeași ordine de idei, actualmente în cadrul Direcției politici de piață în sectorul vitivinicol este elaborat un regulament tehnic care urmează să înlocuiască HG nr. 760 din 10.11.1995 pentru aprobarea Regulamentului de producere a vinurilor și altor produse vinicole cu denumire de origine. Prevederile noului Regulament urmează să acopere producerea de materie primă pentru vinuri, practicile oenologice, să dezvolte standardele de calitate pentru vinuri în conformitate cu Regulamentul Consiliului 479/2008 ș.a.

5. Similitudini și diferențe între sistemul european și moldovenesc de înregistrare și documentare.

Deși sistemul autohton se afla într-o etapă incipientă comparativ cu sistemul bine dezvoltat european, la moment, în baza cadrului normativ aprobat, pot fi trasate o serie de diferențe de abordare în asigurarea sistemului de înregistrare și protecție a indicațiilor geografice:

- Domeniul de aplicare al Legislației RM este diferit de cel al mai multor regulamente CE avînd un caracter mai extins și lipsind o definiție și identificare clară a produselor care pot cădea sub incidența sistemului de protecție și înregistrare ca IG și DOP. În cazul UE, acestea sunt stabilite în mod tranșant în multitudinea de acte normative în domeniu.
- Legea RM Nr. 66, spre deosebire de sistemul UE, nu prevede protecția ex officio (aceasta poate fi stabilită prin intermediul actelor normative de implementare pentru grupe de produse, inclusiv și pentru vinuri). Trăsătura definitorie va rămîne deși autorizarea și controlul va fi efectuat de MAIA, certificarea dreptului de utilizare va fi efectuat de către AGEPI în baza Legii 66);
- Elementul controalelor este unul esențial pentru protecția IG în UE, Legislația RM nu este foarte clară în ceea ce privește controalele și nu face diferența între verificarea conformității și controalele oficiale;

- Limitele și condițiile de protecție în UE, de asemenea, sunt diferite față de prevederile legislației moldovenești. În UE protecția este oferită fără limite de timp și este condiționată de respectarea caietului de sarcini al produsului. Articolul 61 al Legii RM Nr. 66 se referă la perceperea diferitor taxe pentru aplicare, înregistrare, examinare, traducere, etc. În plus, Articolul 10 al Legii Nr. 66 conține o prevedere specifică privind acordarea dreptului de utilizare a denumirii protejate pentru o perioadă de 10 ani, pentru reînnoirea căruia se percepe o taxă suplimentară. Acest sistem este identic cu înregistrarea mărcii comerciale, singura diferență o reprezintă condițiile ulterioare de documentare, necesitatea controalelor și complexitatea generală a examinării și înregistrării. IG nu sunt recunoscute ca drept intelectual special, ca instrument de dezvoltare a agriculturii și ca element de tradiție și mândrie a statului cu produsele de calitate ce provin din anumite zone geografice. În plus, autoritatea competentă de înregistrare (AGEPI) nu este responsabilă de controlul IGP, POD și STG înregistrate.

Din acest considerent, actuala Lege a RM, care stabilește cadrul legal privind IG, nu pare echilibrată și corectă și în mod evident, diferă în abordarea sa de protecția oferită IG de către UE prin politica de calitate agricolă.

6. Bariere și aspecte problematice existente în implementarea modelului european în Republica Moldova și de identificare și utilizare a IG și DOP, bariere comerciale pe care le implică semnarea Acordului.

O principală problemă pe care o implică semnarea Acordului o constituie pierderea identificării pe piața rusească a unor produse alcoolice exportate din Republica Moldova. Astfel, dacă în regulamentele tehnice ale Rusiei vor fi păstrate denumiri înregistrate în Uniunea Europeană ca drept indicații geografice, sau dacă Rusia va reuși să negocieze o perioadă de tranziție, aceasta ar implica pierderea vizibilității pentru o serie de produse moldovenești pe piața rusă.

În acest sens actualmente autoritățile moldovenești încearcă să negocieze cu UE un termen de tranziție pentru o serie de denumiri: *Champagne, Cognac, Cahors și Port* pe un termen de 5 ani. La această inițiativă se impun așa state ca Franța, Italia, Spania și Portugalia.

În vederea înlăturării aspectelor problematice ce țin de identificarea și înregistrarea indicațiilor geografice, precum și de asigurare a unui nivel adecvat de protecție un element important îl constituie identificarea factorilor de constrângere.

Actualmente în Republica Moldova sunt înregistrate doar două denumiri de origine naționale „Cuimăi” și „Românești”, menționate anterior.

În pofida tradiției, a istoriei și a culturii bogate, a bucătăriei extraordinare și a varietății produselor de înaltă calitate – vinuri, fructe și legume, precum și produse de origine animală, actualmente în Moldova nu există cereri de înregistrare a IG în baza noii Legi Nr. 66.

La moment active în plan de identificare, elaborarea documentației necesare și înregistrare sunt în particular doar autoritățile, încercându-se a se implica și producătorii în acest proces. Astfel, în proiectul Acordului cu UE a fost solicitată recunoașterea și protecția în cadrul UE a următoarelor denumiri: „Vinurile Moldovei”, „Cricova”, „Mileștii Mici” și „Divin”.

1. O problemă majoră o constituie lipsa informării și conștientizării necesității înregistrării indicațiilor geografice, precum și ce ține de aspecte tehnice cu privire la determinare, înregistrare și privind mecanismele de promovare și creare a vizibilității. Această problemă persistă nu doar în cazul producătorilor mici cât și în cazul personalului responsabil în cazul multor producători mari din țară.
2. Lipsa unei clarități privind instituția și substructura responsabilă pentru IG. Astfel, dacă AGEPI este instituția responsabilă pentru înregistrarea IG în Moldova, HG 644 din 19 iulie 2010 cu privire la desemnarea autorităților competente abilitate cu atribuții și responsabilități referitoare la produsele cu denumiri de origine și indicații geografice și la specialitățile tradiționale garantate și a autorităților competente responsabile de controalele oficiale privind conformitatea acestor produse stabilește câteva Agenții și departamente responsabile de control, între care se menționează 5 Ministere: Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerul Sănătății, Ministerul Mediului, Ministerul Culturii și Ministerul Construcțiilor și Dezvoltării Regionale.

Astfel, nu au fost trasate rolul principal pe care în mod normal MAIA urma să îl dețină, și nici în cadrul MAIA nu a fost consolidat la moment un centru responsabil pentru IG, ceea ce reduce atât din viteza elaborării și implementării normelor aferente implementării Legii 66 nu doar cu referire la producția vinicolă cât și ce ține de alte produse agroalimentare, precum și prezintă o barieră în identificarea, promovarea și protecția IG.

3. Deficiențele în stabilirea sectorului asociativ în Republica Moldova. Practica internațională demonstrează că în majoritatea cazurilor inițiativa privind înregistrarea IG vine dinspre structurile asociative. Totodată, avînd în vedere că sistemul IG se bazează pe drepturile comunităților, sistemul ideal ar presupune identificarea și revendicarea acestui drept de către comunități. Deși autoritățile depun efort pentru dezvoltarea sectorului asociativ în agricultură, la moment acesta rămîne încă a fi insuficient de dezvoltat. Problemele de identificare a IG sunt legate de dificultățile ulterioare de obținere a înregistrării. Este bine cunoscut faptul că procesul de obținere a înregistrării pentru IGP, DOP și STG este mult mai complicat decât cel de obținere a unei mărci comerciale. Cu toate acestea, nu există multe mărci comerciale înregistrate de către fermieri sau întreprinderile alimentare. Pentru produse agricole aproape că nu există mărci înregistrate, iar pentru produsele alimentare sunt foarte puține. Sigur, etichetele acestor produse conțin imagini și inscripții, însă nu multe dintre ele sunt înregistrate ca proprietate intelectuală deoarece sunt utilizate doar pe piețele interne.

Deoarece acțiunea de înregistrare necesită din partea solicitanților aptitudini tehnice (la elaborarea caietului de sarcini al produsului), o anumită stabilitate financiară (este necesară

achitarea taxei pentru cerere, a taxei pentru certificare și a celei pentru control, etc.) și resurse umane suficiente (forță de muncă nu doar pentru producere, ci și pentru management, promovare, etc.) doar unele asociații puternice de producători și-ar putea asuma protecția IG fără susținerea statului. Acest fapt este ilustrat de către două IG naționale în Moldova. Pentru dezvoltarea IG în sectorul privat, nu este suficient să se stabilească doar cadrul legal, este necesară, de asemenea, susținerea financiară din partea statului.

Problema protecției în Moldova este prezentată în comparație cu protecția *ex-officio* în UE. Complexitatea înregistrării IG, costul controalelor ce trebuie efectuate de către producători, vor trebui echilibrate prin protecția oferită și prin sistemul de monitorizare instituit. Pentru moment, nu există avantaje pentru ca producătorii din Moldova să-și protejeze IG în baza noului cadru legal stabilit prin Legea Nr. 66, în raport cu mărcile comerciale, deoarece, oricum, povara protecției stă pe umerii producătorilor. Absența protecției *ex officio* în stat face cadrul legal privind IG total artificial și neatractiv pentru utilizatori.

4. O altă problemă o constituie necesitatea stabilirii unui sistem adecvat de control. Având în vedere că succesul unui produs pe piață ține de capacitatea de a livra aceeași calitate înaltă și trăsături definitorii recunoscute deja de către consumator, și în special când vorbim de IG și DOP care comportă în sine un aspect tradiționalist, un sistem de control eficient devine definitoriu pentru a asigura durabilitatea pe piață a unui produs și trăsăturilor distinctive ale acestuia, în baza cărora este identificat de către consumator, și promovarea cărora necesită resurse financiare importante.

În acest scop se necesită de a fi definit clar un sistem de controale. Principiile majore ale controalelor trebuie incluse într-un document legal, care să prevadă, în special:

- principalele responsabilități ale MAIA în ceea ce privește efectuarea controalelor în sectorul alimentar;
- definirea clară a competențelor tuturor unităților, a organului central de reglementare și a sistemului de control și coordonare a activităților (cine și ce controlează, și modul în care este organizat organul de control);
- responsabilitatea producătorilor de hrană pentru animale, a fermierilor și a operatorilor din industria alimentară (definirea clară a statutului lor). În cazul IGP, DOP și STG este necesar să se stabilească clar responsabilitatea tuturor utilizatorilor schemelor protejate, care să fie înțeleasă de către aceștia din urmă;
- este necesar să se stabilească trasabilitatea hranei pentru animale, a produselor alimentare și a ingredientelor acestora, în caz de necesitate și dacă aceasta este vizibilă (adică în cazul în care absența acesteia ar putea determina lipsa siguranței alimentelor, în special a produselor de origine animală);
- organizarea controalelor în baza unei analize adecvate a riscurilor:
 - a. evaluarea riscului (în baza consultațiilor științifice și a analizei informațiilor);
 - b. gestionarea riscului (reglementarea și controlul) și
 - c. comunicarea riscului,
- și aplicarea principiului precauției, în caz de necesitate.

Complexitatea înregistrării IG, costul controalelor ce trebuie efectuate de către producători, vor trebui echilibrate prin protecția oferită și prin sistemul de monitorizare instituit. Pentru moment, nu există avantaje pentru ca producătorii din Moldova să-și protejeze IG în baza noului cadru legal stabilit prin Legea Nr. 66, în raport cu mărcile comerciale, deoarece, oricum, povara protecției stă pe umerii producătorilor. Absența protecției *ex officio* în stat face cadrul legal privind IG total artificial și neatractiv pentru utilizatori.

Recent, unele țări (între care toate statele membre UE) au întreprins acțiuni de reorganizare a sistemelor de control alimentară și de dezvoltare a structurilor care să permită un nivel mai înalt de coordonare. Acest fapt a dus la crearea, în unele țări, a unei singure structuri administrative unificate responsabile (așa-numitul "sistem unificat"). Aplicarea acestei reorganizări în cazul Republicii Moldova ar ajuta atât la reducerea numărului de controale necesare cât și ar permite asigurarea unei continuități.

5. Necesitatea unei strategii și politici naționale în domeniul promovării IG.

Conceptul de IG este unul relativ nou în Moldova în pofida tradiției îndelungate a calității și a caracteristicilor speciale datorate amplasării geografice, a mediului și a condițiilor climaterice specifice. Este posibil ca fermierii și producătorii agricoli să nu cunoască noul act juridic și avantajele IG. Astfel, ar putea fi propusă elaborarea unor proiecte "pilot" și promovarea educării în domeniul IG în Moldova.

Totodată o lacună importantă în asigurarea dezvoltării sistemului IG o constituie lipsa unei strategii în domeniu, care să prevadă o abordare integrată și holistică asupra acesteia. La moment nu este prevăzută încă metoda încadrării IG în sistemul de măsuri de promovare existent, măsuri de stimulare, inclusiv și de beneficierea alături de alte produse cu o confirmare a unor calități distincte de beneficierea de avantaje în cazul achizițiilor publice.

Aceasta ar urma să stabilească și o strategie de comunicare cu asociațiile și producătorii agricoli, să unifice demersurile și politicile de sprijin. Existența unei strategii ar ajuta la atragerea și direcționarea eficientă a unor resurse financiare externe pentru susținerea sistemului de IG.

6. Concluzii și recomandări.

În concluzie pot fi identificate o serie de recomandări pentru dezvoltarea sistemului de identificare și protecție a IG și DO. În particular pot fi menționate:

- 1) Excluderea necesității de reînnoire a dreptului de utilizare a IG odată la zece ani (Art. 10 al Legii 66). Acest drept urmează a fi acordat pe un termen nelimitat, cu condiția respectării caietului de sarcini.
- 2) Returnarea de către stat a taxelor de înregistrare achitate, în cazul IG care au trecut cu succes procedura de înregistrare.
- 3) Elaborarea unei strategii comprehensive privind identificarea, protecția și promovarea IG. Aceasta urmează să includă și să servească următoarelor obiective:

- Stabilirea unei strategii de comunicare cu potențialii beneficiari și/sau aplicanți pentru utilizarea IG și DO și prelevarea cunoștințelor necesare pentru determinarea, înregistrarea și promovarea IG și DO. Poate fi utilizată și metoda stabilirii unor proiecte pilot. Totodată aceasta ar urma să micșoreze impactul negativ al insuficienței de dezvoltare a asocierii în agricultură.
 - Asigurarea măsurilor sprijin, inclusiv și financiară din partea statului pentru grupurile asociative interesate și/sau potențial interesate în înregistrarea și utilizarea unei IG.
 - Încadrarea IG în sistemul de măsuri de promovare și stimulare existent, inclusiv și de prevederea beneficiii atât pentru IG cât și pentru alte produse cu o confirmare a unor calități distincte de avantaje în cazul achizițiilor publice.
 - Unificarea demersurilor și politicile de sprijin. Existența unei strategii ar ajuta la atragerea și direcționarea eficientă a unor resurse financiare externe pentru susținerea sistemului de IG.
 - Stabilirea cadrului de comunicare interinstituțional pe marginea IG. Deși unele aspecte de comunicare sunt stabilite de către legislația existentă, și nu există deficiențe de comunicare cum ar fi între MAIA și AGEPI, stabilirea cadrului ar mări gradul de eficiență al acesteia.
- 4) Stabilirea sistemelor de controale aferente IG:
- Stabilirea responsabilității MAIA și a organelor de control subordonate, a responsabilității pe lanțul de producere, a unui sistem de control bazat pe evaluarea riscurilor;
 - Crearea unei autorități unice de control.
- 5) Simplificarea procedurii de schimbare a destinației terenurilor agricole. Sistemul IG presupune amplasarea producerii în teren, astfel procedurile existente constituind o barieră importantă în acest sens.

